
ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК

УДК 330.1:330.3

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2026.27.11>

Вакуліч М.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку,
Дніпровський державний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6153-3554>

Vakulich Maria

Dnipro State Technical University

ДЕФІНІТИВНА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «ФІНАНСИ»: ЕВОЛЮЦІЯ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

THE DEFINITIVE ESSENCE OF THE CATEGORY OF "FINANCE": THE EVOLUTION OF FINANCIAL SCIENCE IN UKRAINE

Розвиток фінансової парадигми в Україні пов'язаний з необхідністю подолання спадку моделі централізованого фінансування. Актуальність полягає в імплементації принципів сталого розвитку, викладених у Рамковій конвенції ООН про зміну клімату, де фінанси виступають механізмом зелених інвестицій. Комплексні дослідження, спираючись на методологію системного аналізу, дозволять моделювати фінансові потоки як мережу взаємозв'язків, підвищуючи стійкість до зовнішніх шоків. Стратегічна роль науковців у сфері фінансів полягає в розробці інструментів для забезпечення економічної суверенності. За даними Світового банку, дефіцит бюджетного фінансування в Україні сягає 5% ВВП, що загрожує макрофінансовій стабільності. Власна фінансова парадигма, орієнтована на цифровізацію, сприятиме ефективності відносин. У роботі використано методи порівняння, логічного аналізу та історичний метод наукового пізнання.

Ключові слова: фінанси, еволюція, трансформаційна економіка, проблематика, трактування, дефініція, концепція, фінансова сфера.

The development of the financial paradigm in Ukraine is associated with the need to overcome the legacy of the centralized financing model. The relevance lies in the implementation of the principles of sustainable development set out in the UN Framework Convention on Climate Change, where finance acts as a mechanism for green investments. Comprehensive research, based on the methodology of systems analysis, will allow modeling financial flows as a network of interconnections, increasing resilience to external shocks. The strategic role of scientists in the field of finance is to develop tools to ensure economic sovereignty. According to the World Bank, the budget financing deficit in Ukraine reaches 5% of GDP, which threatens macro-financial stability. Its own financial paradigm, focused on digitalization, will contribute to the effectiveness of relations. In the context of financial science, philosophical principles contribute to a deeper understanding of the essence of money, capital and other financial categories not only as instruments of economic circulation, but also as carriers of certain social, cultural and psychological meanings. This is consistent with the concept of social constructivism,

© Вакуліч М.М., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

---

which emphasizes that knowledge and reality are socially constructed, and therefore financial phenomena are subject to interpretation and rethinking under the influence of socio-cultural factors. Thus, the integration of philosophical approaches into financial science contributes to the expansion of cognitive horizons, the formation of a deeper understanding of the essence of financial phenomena and the development of effective management strategies in a changing economic environment. The analysis of financial decisions, taking into account cognitive biases and emotional factors, is a key aspect of behavioral economics. The incorporation of these elements allows us to expand traditional models of financial choice, which are based on the assumption of the rationality of agents. The implementation of such a paradigm in the legal field will increase the effectiveness of financial relations. The study of the main category of finance is not only theoretical, but also applied, contributing to the transition to a policy based on direct evidence. This will provide a comprehensive approach to management, minimizing risks to sovereignty. The work uses methods of comparison, logical analysis, and the historical method of scientific knowledge.

Keywords: *finance, evolution, transformational economy, issues, interpretation, definition, concept, financial sphere.*

Постановка проблеми. У контексті сучасних викликів, основна категорія фінансової науки – «фінанси», як суспільне явище, потребує чіткого теоретичного обґрунтування. Згідно з класичними працями [1–8], фінанси є інструментом економічної динаміки, що забезпечує розподіл ресурсів у суспільстві. В українському науковому дискурсі, відсутність єдиної дефініції фінансів призводить до фрагментації досліджень, що ускладнює інтеграцію фінансової політики в національну стратегію. Формування власної парадигми має базуватися на принципах фіскальної децентралізації та враховувати специфіку перехідної економіки.

Імплементация такої парадигми в правове поле, підвищить результативність фінансових відносин. Дослідження основної категорії фінансів не лише теоретичне, а й прикладне, сприяючи переходу до політики, що заснована на безпосередніх доказах. Це забезпечить комплексний підхід до управління, мінімізуючи ризики для суверенності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблематики виокремлення особливостей формування дефінітивної сутності категорії «фінанси», в контексті еволюції фінансової науки в Україні, опікувалось багато науковців, зокрема: Бодаковський В.Ю. [2], Васечко Л.О. [3], Венгер В.В. [4], Галабурда М.К. [5], Грушко В.І. [6], Наконечна О.С. [6], Чумаченко О.Г. [6], Загородній А.Г. [7], Вознюк Г.Л. [7], Сможченко Т.С. [7], Кремень О.І. [8], Кремень В.М. [8], Лепейко Т.І. [9], Миронова О.М. [9], Кривобок К.В. [9], Немашкало К.Р. [9], Музика О.А. [10], Опарін В.М. [11], Першко Л.О. [12], Ріппа М.Б. [12], Петренко В.А. [13], Гурбик Ю.Ю. [13], Сальнікова М.В. [13] та багато інших.

Проте, проблематика виокремлення сутнісних категорій означеної дефініції залишається актуальною в умовах окреслених трансформаційних економічних перетворень та потребує детального дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є пошук дефінітивної сутності категорії «фінанси» крізь призму еволюції фінансової науки в Україні в період трансформаційних економічних перетворень та синергетичного ефекту ревіталізації.

Виклад основного матеріалу. У контексті фінансової науки, філософські засади сприяють глибшому розумінню сутності грошей, капіталу та інших фінансових категорій не лише як інструментів економічного обігу, а і як носіїв певних соціальних, культурних та психологічних значень. Це узгоджується з концепцією соціального конструктивізму, яка підкреслює, що знання та реальність соціально сконструйовані, а отже, і фінансові явища піддаються інтерпретації та переосмисленню під впливом соціокультурних факторів.

Трансформація знань у фінансовій сфері є необхідною умовою адаптації до змін у глобальному економічному середовищі, розвитку нових технологій та зміни парадигм мислення. Переоцінка фінансових категорій як лінгвістичних констант дозволяє

уникнути застарілих уявлень та сприяє формуванню більш адекватного відображення реальності. Це особливо важливо в умовах фінансової глобалізації та розвитку цифрової економіки, де традиційні моделі та підходи потребують перегляду та адаптації. Філософський аналіз фінансових явищ дозволяє виявити приховані аспекти та суперечності, що важливо для розробки ефективних стратегій управління фінансовими ризиками та забезпечення сталого економічного розвитку. Використання філософських методів, таких як герменевтика та феноменологія, дає можливість глибше зрозуміти мотивації учасників фінансових ринків, їх очікування та упередження, що впливають на прийняття рішень.

Отже, інтеграція філософських підходів у фінансову науку сприяє розширенню горизонтів пізнання, формуванню більш глибокого розуміння сутності фінансових явищ та розробці ефективних стратегій управління в умовах мінливого економічного середовища. Аналіз фінансових рішень, з урахуванням когнітивних упереджень та емоційних факторів, є ключовим аспектом поведінкової економіки. Інкорпорування цих елементів дозволяє розширити традиційні моделі фінансового вибору, які базуються на припущенні про раціональність агентів.

Застосування математичних методів, зокрема стохастичного обчислення та теорії ймовірностей, дає змогу кількісно оцінювати фінансові ризики та розробляти складні фінансові інструменти. Юридичний аспект фінансової діяльності, що регулює контрактні відносини та корпоративне управління, вимагає глибокого розуміння правових норм та прецедентного права. В епоху цифрової економіки, використання інформаційних технологій, таких як блокчейн, штучний інтелект та великі дані, стає необхідним для ефективного управління фінансами та забезпечення прозорості фінансових операцій в цілому. Ці технології дозволяють автоматизувати рутинні завдання, виявляти шахрайські дії та покращувати процеси прийняття рішень. Інтеграція математичних моделей з правовим полем створює потужний синергетичний ефект у сфері фінансового менеджменту. Стохастичне моделювання, зокрема методи Монте-Карло, дозволяє прогнозувати ймовірність настання негативних фінансових подій, таких як дефолт або зниження кредитного рейтингу, з високою точністю. Це, у свою чергу, впливає на структуру контрактних угод, зокрема на включення пунктів про форс-мажорні обставини та механізми хеджування [2].

Відтак, інтеграція міждисциплінарних знань у фінансовій науці є не лише бажаною, але й необхідною умовою для адекватного реагування на складні виклики сучасного фінансового середовища. Подальший розвиток цієї інтеграції відкриває нові можливості для створення більш ефективних та стійких фінансових систем. Використання граматики конструкцій для побудови матриці дозволяє формально описувати зв'язки між різними мовними одиницями та їх значеннями. Це може бути особливо корисним при аналізі складних синтаксичних структур або семантичних явищ. Штучний інтелект, зокрема алгоритми машинного навчання, активно використовується для автоматизації процесів кредитного скорингу, виявлення аномалій (шахрайства) та оптимізації портфельного управління. Наприклад, моделі глибокого навчання демонструють високу ефективність у прогнозуванні ринкових тенденцій та оцінці кредитних ризиків [12]. Застосування граматики конструкцій дає можливість представити мову як систему взаємопов'язаних конструкцій, що сприяє глибшому розумінню її організації та функціонування. Крім того, граматика конструкцій активно використовується в прикладній лінгвістиці, зокрема в розробці систем обробки природної мови та машинного перекладу. Її здатність моделювати широкий спектр мовних явищ та встановлювати зв'язки між формою і значенням робить її цінним інструментом для аналізу та генерації мови.

Розуміння взаємозв'язку між математичними методами, правовим регулюванням та цифровими технологіями є визначальним для формування стійкої та конкурентоспроможної фінансової системи, що вимагає міждисциплінарного підходу, постійного оновлення знань та адаптації до мінливого технологічного ландшафту [13].

Зважаючи на це, зосереджуємось на аналізі ключових термінів та концепцій, які формують науковий дискурс у сфері фінансів. Важливим є виявлення термінологічних розбіжностей та семантичних нюансів, що можуть впливати на інтерпретацію фінансових явищ та моделей. У процесі дослідження враховуємо етимологію фінансових термінів, а також історичний контекст їх виникнення та розвитку. Наступним етапом є компаративний аналіз визначень категорії «фінанси», запропонованих провідними науковцями та дослідницькими школами. Ми враховуємо як класичні праці, так і сучасні дослідження, що відображають еволюцію наукових поглядів на зазначену категорію. Особливу увагу приділяємо аналізу методологічних підходів, які використовуються для дослідження фінансових явищ, та виявленню їх сильних та слабких сторін. Застосування таксономічного підходу дає можливість систематизувати знання про фінанси та розробити класифікацію фінансових явищ на основі певних критеріїв. Таким чином, застосування методології лінгвістичного компаративізму та граматики конструкцій до дослідження категорії «фінанси» дозволяє отримати більш глибоке та всебічне розуміння цієї складної та важливої сфери знань. Результати такого дослідження можуть бути використані для вдосконалення фінансового аналізу, розробки ефективних фінансових стратегій та підвищення якості фінансової освіти.

У контексті еволюції веб-технологій, семантична верстка та дескрипційна логіка відіграють ключову роль у забезпеченні ефективної обробки та інтерпретації інформації машинами. Семантична верстка, використовуючи HTML-5 теги як інструменти для чіткого визначення ролі та призначення елементів веб-сторінки, сприяє підвищенню доступності контенту для пошукових систем та програм-асистентів, що поліпшує індексацію веб-сайтів та їх позиціонування в результатах пошуку. Дескрипційна логіка, як формальна система знань, представляє собою важливий інструмент для моделювання доменних знань та їх автоматизованої обробки. Вона дозволяє описувати класи об'єктів, їх властивості та відношення між ними, забезпечуючи можливість автоматичного виведення нових знань на основі наявних. Застосування дескрипційної логіки в семантичному веб дозволяє створювати онтології, які є формальними представленнями знань про певні предметні області.

Зазначимо, що інтеграція семантичної верстки та дескрипційної логіки відкриває нові можливості для розробки інтелектуальних веб-додатків та сервісів. Завдяки формальному опису знань та їх логічному опрацюванню, веб-сайти можуть адаптуватися до потреб користувачів, надавати персоналізовану інформацію та підтримувати прийняття рішень. Подальший розвиток цих напрямів досліджень сприятиме створенню більш інтелектуальних та адаптованих інформаційних систем, здатних ефективно обробляти та використовувати знання в різних сферах діяльності. Це, своєю чергою, матиме значний вплив на розвиток цифрової економіки та суспільства в цілому.

Фінанси як наукова категорія мають різноманітні трактування в зарубіжній науковій літературі. Дослідження підходів західних учених дозволяє виділити ключові аспекти:

- Економічна природа фінансів (класичний підхід):
- Ричард Масгрейвта Пол Самуельсон розглядали фінанси крізь призму державного сектору, акцентуючи увагу на функціях публічних фінансів (розподіл, перерозподіл, стабілізація);
- Юджин Фама та Франко Модільяні аналізували корпоративні фінанси, зокрема, – теорію структури капіталу та ефективність ринків.
- Функціонально-інституційний підхід:
- Зві Боді та Роберт Мертон трактують фінанси як систему управління ресурсами у часі та умовах невизначеності, з акцентом на інвестиції, ризики та інституційні механізми;
- Фредерік Мішкін досліджував зв'язок фінансів із грошово-кредитною політикою, підкреслюючи роль фінансових посередників.

– Біхевіористська школа;
– Річард Талер та Роберт Шиллер запровадили психологічні аспекти у фінансові рішення, доводячи ірраціональність ринків.

Проте, існують певні особливості фінансів у трактуванні зарубіжних дослідників, зокрема:

- динамічність: фінанси розглядаються як процес, а не статична категорія;
- міждисциплінарність: поєднання економіки, математики, психології (наприклад, фінансова економетрика);
- глобалізація: дослідження транснаціональних капіталів;
- технологізація: вплив цифрових валют на традиційні фінансові моделі.

Закордонні вчені трактують фінанси у широкому контексті – від макроекономічних механізмів до мікрорівневих рішень. Особливу увагу приділяють емпіричним дослідженням, моделям ризику та інноваціям у фінансових інструментах.

Висновки. В контексті фінансової науки, запропонована матриця дозволяє класифікувати фінанси як динамічну систему суспільних відносин, що опосередковують рух вартості. Цей рух, спрямований на досягнення конкретних цілей, є критично важливим для ефективного функціонування економічної системи. Визначення охоплює широкий спектр фінансових процесів, включаючи формування фінансових ресурсів, їх розподіл між різними секторами економіки, перерозподіл капіталу та ефективне використання акумульованої вартості. Важливо підкреслити, що керованість суспільних відносин у сфері фінансів є ключовою характеристикою, яка відрізняє їх від інших категорій економічних відносин. Згідно з дослідженнями Міжнародного валютного фонду, ефективне управління фінансами вимагає розробки та впровадження відповідної нормативно-правової бази, а також створення дієвих механізмів контролю за фінансовими потоками.

Зміна величини та структури вартості, яка є невід’ємною складовою визначення фінансів, відображає здатність фінансової системи трансформувати наявні ресурси та спрямовувати їх на найбільш перспективні напрямки розвитку. Цей процес передбачає не лише акумуляцію капіталу, але й його ефективний розподіл між різними галузями економіки, що сприяє підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності. Формування постійно діючої системи досягнення завдань і цілей на основі сформованого інтересу чи вимог середовища підкреслює адаптивність та динамічність фінансової системи. Фінанси, як складна система, реагують на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі, постійно пристосовуючись до нових викликів та можливостей. Це вимагає постійного моніторингу та аналізу фінансових ринків, а також розробки гнучких стратегій управління фінансами.

Список використаних джерел:

1. Goldberg A. Constructionists approaches. The Oxford Handbook of Construction Grammar. Oxford : Oxford University Press, 2013. P. 15–31.
2. Бодаковський В.Ю. Концептуалізація інфраструктури фінансової системи на основі її динамічних і статичних ознак. *Управління змінами та інновації*. 2024. № 9. С. 65–75. URL: <http://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/128>
3. Васечко Л.О. Співвідношення понять «фінансовий механізм», «механізм фінансування», «фінансове забезпечення», «фінансове регулювання». *Вісник Львів. ун-ту. Сер. : Економіка*. 2009. Вип. 41. С. 103–107.
4. Венгер В.В. Фінанси : навч. посібник. Київ : ЦУЛ, 2009. 427 с.
5. Галабурда М.К. Фінансове забезпечення економічної політики в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.01.01. Київ : 2003. 278 с.
6. Грушко В.І., Наконечна О.С., Чумаченко О.Г. Національні фінанси : підручник. Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2017. 660 с.
7. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. Київ : Знання, 2000. 587 с.

8. Кремень О.І., Кремень В.М. Фінанси : навч. посіб. Київ, 2010. 447 с.
9. Лепейко Т.І., Миронова О.М., Кривобок К.В., Немашкало К.Р. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Харків : Вид. ХНЕУ, 2012. 306 с.
10. Музика О.А. Фінансове право : навч. посібник. 2-ге вид, доп. і перероб. Київ : Вид. ПАЛІ-ВОДА А.В., 2005. 260 с.
11. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2002. 240 с.
12. Першко Л.О., Ріппа М.Б. Фінанси : навч. посібник. Київ : ПВНЗ «ІЕЕП», 2019. 388 с.
13. Петренко В.А., Гурбик Ю.Ю., Сальнікова М.В. Теоретичний аналіз тлумачення поняття «фінансова діяльність підприємства». *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 5. С. 180–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2018_5_32

References:

1. Goldberg A. (2013) Constructionists approaches [The Oxford Handbook of Construction Grammar]. Oxford: Oxford University Press, pp. 15–31.
2. Bodakovskyy V. (2024) Kontseptualizatsia infrastruktury finansovoyi systemu na osnovi yiyi dunamstchnuh I statuchnuh oznak [Conceptualization of the infrastructure of the financial system based on its dynamic and static features]. *Upravlinnya zminamu ta innovatsii – Change management and innovation*, vol. 9, pp. 65–70.
3. Vasechko L.O. (2009) Spivvidnoshennia poniat “finansovyi mekhanizm”, “mekhanizm finansuvannia”, “finansove zabezpechennia”, “finansove rehuliuwannia” [Correlation of the concepts “financial mechanism”, “financing mechanism”, “financial support”, “financial regulation”]. *Visnyk Lviv. un-tu, Ser. Ekonomika-Visnyk Lviv. un-tu Ser.: Economy*, vol. 41, pp. 103–107.
4. Venher V.V. (2009) Finansy: navch. posibnyk [Finances: education manual]. Kyiv: TsUL, 427 p. (in Ukrainian).
5. Halaburda M.K. (2003) Finansove zabezpechennia ekonomichnoi polityky v Ukraini [Financial support of economic policy in Ukraine], Ph.D. Thesis of dissertation, 08.01.01, Kyiv, 278 p. (in Ukrainian).
6. Gryshko V.I., Nakonechna O.S., Chymachenko O.G. (2017) Natsioalni finansu [National finances]. Kyiv: VNZ “Universitet ekonomiku i prava “KROK”, 660 p. (in Ukrainian).
7. Zagorodniy A.G., Voznyyk G.L., Smovzenko T.S. (2000) Finansovuy slovnuk [Financial dictionary]. Kyiv: Znanya, 587 p. (in Ukrainian).
8. Kremenj O.I., Kremenj V.M. (2010) Finansu [Finance]. Kyiv, 447 p. (in Ukrainian).
9. Lepeyko T.I., Muronova O.M., Kruvobok K.V. (2012) Finansovuy menedgment [financial management]. Kharkiv: Vud. HNEU, 306 p. (in Ukrainian).
10. Myzuka O.A. (2005) Finansove pravo [Finance law]. Kyiv: Vud. PALUVODA A.V., 260 p. (in Ukrainian).
11. Oparin V.M. (2002) Finansu [Finances]. Kyiv: KNEU, 240 p. (in Ukrainian).
12. Pershko L.O., Rippa M.B. (2019) Finansu [Finance]. Kyiv: PVNZ “ІЕЕП”, 388 p. (in Ukrainian).
13. Petrenko V.A., Gyrbuk Y.Y., Salnikova M.V. (2018) Teoretichnyy analiz tlymachennya ponattya “finansova diyalnist pidpruyemstva” [Theoretical analysis of the interpretation of the concept of “financial activity of the enterprise”]. *Problemu sistemnogo pidhody v ekonomitsi*, vol. 5, pp. 180–185. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2018_5_32

Дата надходження статті: 16.01.2026

Дата прийняття статті: 13.02.2026

Дата публікації статті: 02.03.2026